

JUSTIITSMINISTEERIUM

Riigikantselei
riigikantselei@riigikantselei.ee

Teie 07.11.2024

Meie 13.11.2024

nr 2-5/24-01744,
RIIGIKOGU/24-1121/-2T
nr 8-2/7947

Ettepanek Vabariigi Valitsuse seisukoha kujundamiseks (536 SE)

Justiitsministeerium, tutvunud 61 Riigikogu liikme k.a 7. novembril algatatud Eesti Vabariigi põhiseaduse muutmise seaduse eelnõuga (536 SE), teeb ettepaku eelnõu osaliselt toetada.

Eelnõu eesmärk on seletuskirja kohaselt *põhiseaduslike väärtuste ja demokraatliku õigusruumi kaitsmiseks määratleda selgemalt, milliste riikide kodanikel ja Eestis püsivalt elavatel kodakondsuseta isikutel on õigus osaleda kohaliku omavalitsuse volikogu valimisel. Põhiseaduse muudatus annaks hääleõiguse kohaliku omavalitsuse volikogu valimisel Eesti riigiga demokraatlikke väärtusi jagavatele ja kattuvaid julgeolekuhuve omavate riikide kodanikele ning Eestis elavatele kodakondsuseta isikutele, kellel ei ole ühegi teise riigiga lojaalsus- ega muid kohustusi.*

Kehtiv põhiseaduse § 156 lõige 2 näeb aktiivse valimisõiguse puhul selgesõnaliselt ette vanuse tsensuse, milleks on vähemalt 16-aastat. Lisaks sätestab põhiseadus nn paiksustsensuse tingimuse, et hääleõiguse omamiseks peab olema kohaliku omavalitsuse maa-alal püsivalt elav isik. Erinevalt Riigikogu valimistest ei määratleta kohaliku omavalitsuse volikogu valimistel hääleõiguslikku isikut kodakondsuse kriteeriumi alusel ehk põhiseaduses ei sätestata kodakondsustsensust.

Oleme seisukohal, et tagamaks soovitud hääletamisõiguse piirangute (nõ kodakondsustsensuse sisse viimine) kahtlusteta kooskõla põhiseadusega tuleb muuta põhiseaduse § 156 lõiget 2. Hääleõiguslike isikute ringi määratlemine muul viisil ei oleks kooskõlas üldiste põhiõiguste piiramise reeglitega, kuna riigivõim ei saa põhiõiguste kaitseala põhiseaduses ise omavoliliselt muuta. Põhiõigused on avatud kas igaühele või üksnes teatud kodanikele. Põhiseaduse § 156 lõikes 2 sätestatud põhiõigus on avatud kõikidele.

Seega on õige eelnõus väljapakutud lähenemine, mille kohaselt sätestatakse põhiseaduse § 156 lõikes 2 need inimesed, kellel on hääleõigus kohaliku omavalitsuse volikogu valimistel. On arutelu koht, kellele täpselt valimisõigus antakse, kuid eelnõus väljapakutu on loogiliselt jälgitav.

Lisaks nähakse eelnõus ette põhiseaduse § 156 lõige 2 täiendamine uue lausega järgmises sõnastuses - *kodakondsuseta isikute ja hääleõiguslike välismaalaste valimisnimekirjadesse kandmise tingimused ja korra sätestab seadus*. Seletuskirjas selgitatakse täiendavat lauset järgmiselt - *see võimaldab seadusandjal soovi korral sätestada veel lisatingimusi, milleks võib muuhulgas olla näiteks välismaalaste või kodakondsuseta isikute eraldi valimisnimekirja loomine*.

Teeme ettepaneku lisatav lause eelnõust välja jätta ning seda järgmistel põhjustel:

- Tegemist on lihtsa seadusreservatsiooniga, mis juba sisaldub põhiseaduse § 156 lõige 2 esimeses lauses (*seaduses ettenähtud tingimustel*), taoliseks samasisuliseks korduseks kahes erinevas lauses puudub vajadus.
- Kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seadus juba sätestab reeglid kõigile hääleõiguslikele isikutele valimistel osalemiseks.
- Soov kehtestada eraldi valimisnimekirja kandmise tingimused just välismaalastele ja kodakondsuseta isikutele tekitab küsimuse, milliste tingimuste kehtestamist silmas peetakse ning kas see võib viia ka põhiõiguse realiseerimise täieliku keelamiseni. Seda kuni hetkeni,

mil inimene saab riigilt loa – tegu oleks omanäolise „valimisloa“ kohustusega. Seejuures kehtiks keeld kindlale inimeste grupile, s.o välismaalased ja kodakondsuseta isikud.

- Eeltoodu oleks intensiivne sekkumine põhiseaduse § 156 lõikes 2 sätestatud põhiõigusesse, sest võimaldaks keelata kohalikel valimistel valimine, v.a juhul, kui riik annab selleks eraldi loa, olles selleks eelnevalt kontrollinud ja hinnanud seadusandja poolt ettenähtud tingimuste täitmist.
- Eraldi küsimus on, millistest tingimustest ja nõuetest saaks taolise „valimisloa“ sõltuma panna, sest ka need nõuded peavad olema omakorda kooskõlas põhiseadusega, sh teistest põhiõigustest tulenevate piiridega. Pakutud eelnõu sõnastuse järgi võib seadusandja kehtestada mitte üksnes formaalseid, vaid ka sisulisi tingimusi, mille kooskõla põhiseadusega tuleks eriti tähelepanelikul hinnata. Näiteks ei pruugi inimese subjektiivse maailmavaate sisuline kontrollimine „valimisloa“ andmisel olla kooskõlas põhiseaduse §-ga 41, mille järgi on igaühel õigus jääda truuks oma arvamustele ja veendumustele ning kedagi ei tohi sundida neid muutma.
- Valimisnimekirju peetakse elektrooniliselt ning need põhinevad rahvastikuregistri andmetel. Andmete ühekordse küsimise põhimõttega ei ole kooskõlas juba nimekirja kantud valijate nõ teistkordne nimekirja kandmine.

Lisaks viitame kavandatud põhiseaduse muudatuste ajakriitilisusele, millega seoses võib tõstatuda küsimus muudatuste õiguspärasusest.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Liisa-Ly Pakosta
justiits- ja digiminister

Mariko Jõeorg-Jurtšenko 53955340
Mariko.Joeorg-Jurtsenko@just.ee